

Viața românească în Bucovina

Învățământul primar și roadele lui.

Cinci mii de elevi la școlile secundare, aproape o mie de studenți universitari, număr ce nu stă în nici un raport cu trebuințele practice ale țării și vr'o 80 la sută de analfabeți are țărișoara noastră cu o populație de 730-195 locuitori.

O țară, care cheltuește numai pentru susținerea școlilor primare suma anuală de aproape 3 milioane de coroane și are un procent atât de mare de analfabeți, e o țară cu referinți anormale; din an în an tot mai mari sînt impozitele pe care contribuabilii trebuie să le plătească pentru fondul școlar, și marea majoritate a acestor contribuabili, adică țărănimea, nu se poate bucura de roadele ce le aduce cu sine o cultură chiar și în forma ei cea mai rudimentară. Cauzele, cari fac că astăzi după mai bine de treizeci de ani de obligativitate a învățămîntului primar, să existe în Bucovina încă sate cari n'au școli populare și să existe un procent atât de mare de analfabeți, sînt multiple.

Să ne dăm seama mai întăiu cum stăm în privința aceasta. Următoarea tabelă statistică care se bazează pe date oficiale ne poate servi de orientare în chestia aceasta.

Din 100 de persoane pot :

	celi și serie	numai celi	nici celi, nici serie
Romini	27.61	0.83	71.56
Ruteni	19.33	1.05	79.62
Nemți	63.69	1.52	29.59

Progresul față de 1890 se vede din tabela alăturată :

	1890	1900
Știu celi și serie	19.30	34.73
Nici celi nici serie	1.43	1.17
Numai celi	79.47	64.10

Din raportul ce ni se înfățișează în tabela următoare în asemănare cu starea generală din Austria, se vede că de înapoiași sîntem noi Bucovinenii :

	1890		1900	
	în Bucovina	în Austria	în Bucovina	în Austria
Știu celi și serie	19.30	65.52	34.73	72.52
Numai celi	1.43	5.00	1.17	3.49
Nici celi nici serie	79.47	29.42	64.10	23.99

Luîndu-se în considerare vîrsta și limba de conversație, căpătăm pentru anul 1900 asupra acestei chestiuni următoarea tabelă :

Etatea	Din o sută de persoane pot:								
	ceți și serie			numai ceți			nici ceți, nici serie		
	Romîni	Ruteni	Nemți	Romîni	Ruteni	Nemți	Romîni	Ruteni	Nemți
6-7	24.62	15.86	34.86	1.74	0.96	1.56	73.64	83.18	63.58
8-10	64.19	48.62	78.64	2.45	1.77	1.13	33.36	49.61	22.23
6-10	47.70	34.66	59.12	2.16	1.43	1.31	50.14	63.91	39.57
11-20	54.16	38.26	80.20	0.96	1.44	0.73	44.88	60.31	19.07
21-30	22.35	14.77	74.30	0.72	1.13	1.35	76.93	84.10	24.35
31-40	10.22	6.76	72.05	0.41	0.94	1.89	89.37	92.30	26.56
41-50	7.04	4.96	59.59	0.35	0.61	2.07	92.61	94.43	38.04
peste 51	4.68	3.47	51.77	0.30	0.44	3.45	95.02	96.09	44.78
Total	27.61	19.33	68.89	0.83	1.05	1.52	71.56	79.62	29.59

Deși înșirarea de cifre seci e obositoare, totuși aș dori să mai înfățișez aici cetitorilor încă o tabelă, în care se consideră și repartizarea pe districte :

Iată tabela :

DISTRICTUL	are o popu- lație de	Pot ceți și serie	Numai ceți	Nici ceți nici serie
Cernăuț-orăș	67.622	38.005	1.418	28.199
Cernăuț-împrej.	99.438	19.917	884	78.637
Gura-Humorului	55.741	16.507	380	38.854
Cîmpulung	55.688	18.615	559	36.514
Coțman	94.633	22.621	1.265	70.747
Rădăuț	82.152	25.151	587	56.414
Siret	60.743	17.538	268	42.937
Storjineț	80.100	18.056	839	61.196
Suceava	62.447	19.145	229	43.073
Vijnița	71.631	13.870	668	57.093
In total	730.195	209.434	7.097	513.664

Acesle's roadcie unui învățămînt primar obligator de peste treizeci de ani: *din 730.195 locuitori cîți s'au numărat în Bucovina în 1900 513.664 nu puteau nici celi nici scrie.*

Cei mai mulți analfabeți îi au Rutenii care se prezintă cu 79.62%, apoi urmează Rominii cu 71.56%, Nemții cu 29.59%. Nu voiu insista asupra tuturor cauzelor care au avut de urmare că Bucovina e una din cele mai înapoiate țări din imperiul habsburgic pe terenul școlar ca și pe multe altele.

Statul are datoria de a lumina poporul prin școli; statul austriac însă a știut să scape de această sarcină grea, aruncînd-o pe spatele țărilor. Statul austriac a îngăduit țărilor ca să plătească cheltueele educației poporului și el a luat administrația și conducerea școalelor. Unele țări au primit unele concesiuni în privința administrării școalelor pe care le susțin, altele mai nimic. Intre cele care în schimbul milioanei ce plătesc n'au căpătat nimic e și Bucovina, căci influența ce o exercitează reprezentanții țării asupra administrării și conducerii învățămîntului primar e minimă, dacă nu nulă. Afacerile învățămîntului primar se dirig de consiliul școlar de țară, în care are și țara doi reprezentanți; altfel e în alte țări austriace mai puternice și mai mari ca bunăoară în Austria de jos, unde învățămîntul primar cade în sfera de competență a țării care suportă cheltueile.

Programul învățămîntului primar, un program învechit, e alt de nepractic, alt de lipsit de ceea-ce i-ar putea folosi țăranului în ocupația sa, încît nu e de mirat că țăranul privește școala ca o pacoste care pică pe capul lui, tocmai cînd are mai mare lipsă de brațele copiilor săi.

Organizarea institutului normal (pedagogiul), care pregătește învățători, e încă alt de ciudată încît nu rămîne fără influență rea asupra dezvoltării învățămîntului primar. O împrejurare, care a avut încă o influență rea asupra mersului învățămîntului primar, e și babilonia de limbi cari se predau în una și același școală copiilor în vîrsta cea mai fragedă. Bucovina are specialitatea renumită de școli cu cîte 4 limbi de propunere; copiii din astfel de școli nu vorbesc nici o limbă corect, ei vorbesc un fel de limbă bucovineană, un amestec de romînească—nemțască—ruteană—polonă.

S'ar putea înșira încă multe cauze: așa neglijența autorităților, nepăsarea poporului, dușmănia unora cari se tem de lumină, plata mizerabilă a învățătorilor, lipsa de cărți didactice potrivite și mijloace de învățămînt, cari toate au contribuit partea lor la starea tristă, în care se află acum învățămîntul primar. Aceste toate sînt plingeri vechi, ele au fost formulate de nenumărate ori; procesele verbale ale ședințelor dietei sînt pline de interpelațiile și plîngerile deputaților asupra acestor inconveniente. Treizeci de ani au fost repețite aceste plîngerii însă ele n'au aflat nici un răsuneț, căci în administrația școalelor domnia un spirit dușmănos naționalităților autochtone, dar mai ales Romînilor, un spirit care a aflat întruparea sa perfectă în fostul inspector școlar *Tumlirz*,

Ceh germanizat, care voia să facă din Bucovina o țară rusască-nemjască, caracterul românesc al țării trebuia nimicuit cu desăvârșire.

Chestia reformării învățămîntului primar a fost discutată nu de mult din nou de cel mai competent for, de conferința de țară a învățătorimii. Conferința de țară a învățătorimii e un fel de parlament școlar. Din șese în șase ani, autoritatea școlară convoacă această conferință în capitala țării și îi comunică chestiunile, în care dorește să aște părerile învățătorimii. Conferința se compune din cîte trei delegați ai învățătorimii din fiecare district politic și din inspectorii școlari districtuali. În August anul curent s'a întrunit a șesa conferință a învățătorimii și s'a ocupat cu toate chestiunile mai însemnate ale învățămîntului primar. Să sperăm că reformele dorite de dinșii se vor face în folosul progresului școlaela la noi în țară.

Până aici am vorbit în general despre starea rea a întregului învățămînt primar din țară; asupra neajunsurilor ce se pot constata în școlile romîne primare și asupra neajunsurilor, de care suferă învățămîntul limbei romîne în unele școli primare, s'ar putea scrie volume întregi. Până acum cîțiva ani au fost neglijate, consecvent, interesele școlare ale Romînilor încît se punea crede că se procedează după un sistem anumit spre a opri dezvoltarea învățămîntului primar, la Romîni. Imi aduc aminte ca astăzi de răspunsul ce l-a primit directorul școlaela primare din satul meu natal, regretatul învățător *George Brăileanu*, unul din cei mai buni învățători ce i-au avut Romîni, cînd a voit să deschidă clasa a șesa la școala sa, că trebuie să aștepte până ce vor avea și Rutenii o astfel de școală. Limba romînă a fost scoasă din o mulțime de școli și înlocuită cu cea rusească. În cartea „*Rutenizarea Bucovinei*” se pot citi o mulțime de cazuri de aceste, în care numărul Romînilor ce locuiesc într'o comună ajunge sute, iar al copiilor romîni obligați să cerceteze școala nu ajungea numărul de zece. În decursul anilor din urmă s'au luat unele dispozițiuni care garantează o dezvoltare mai firească a învățămîntului școlar romîn. Sistemul vechiu însă n'a dispărut încă cu desăvârșire. Exemple putem înșira o mulțime; vom vorbi însă numai de școlaela primare din capitala țării. Am arătat într'o cronică din revista „Școala” bazat, pe datele oficiale publicate de consiliul școlar orășănesc, că din 509 copii romîni obligați de a cerceta școlile primare din centrul orașului, au cercetat școala numai 96. Nu e nevoie de comentariu spre a arăta tendința ce se urmărește. La școlile primare din Cernăuți există o întocmire, care va pune în mirare de sigur pe fiecare pedagog. Copiii cercetează în primii doi ani școlari secții naționale, unde învață toate materiile în limba maternă, iară din clasa a treia, se împreună toate secțiile și învață toate materiile în limba nemțască. Ce rezultate se pot obține la o astfel de întocmire e ușor de constatat. Nici un rezultat! În suburbii se rutenisează cu forța, așa în suburbii Manasterișle, unde toate intervențiile Romînilor n'au putut pune stavilă acestei tendințe ostile. Cîteva date statistice întăresc cele avansate mai sus. De la anul 1879 până la 1893 s'a urcat numărul copiilor romîni o-

bligați să cerceteze școala în Cernăuți dela 218 până la 1160. Dela anul 1896 se schimbă deodată în mod inexplicabil raportul dintre Romini și Ruteni după cum se poate vedea din următoarea tabelă oficială :

	Romini	Ruteni
1896—97	1655	1445
1897—98	1405	1659
1898—99	1350	1634

Deci în decurs de doi ani a scăzut numărul copiilor romini obligați a cerceta școala dela 1655 la 1350 deci cu 305. (Vezi: Rutenizarea Bucovinei p. 79).

Din în bunățirile anilor ultimi, care ne fac a crede că vor fi favorabile dezvoltării firești a învățămîntului primar român, amintim următoarele: Crearea unui post de inspector școlar român, numirea de inspectori școlari districtuali români în districtele române, instituirea unei comisiuni naționale pentru examenul de capacitate la școala normală și apropiata creare de secții naționale la această școală. Dar chiar și satele se mișcă și cer drepturile lor. Comuna Hatna, care a fost, contra voinții unanime a locuitorilor, norocită cu o școală rusească, se luptă de zece ani, ca să capete o școală română și-i pe cale de a aduce la îndeplinire această dorință. În unele orașe, în care elementul român e în minoritate, se creează școli de minoritate cu limba de propunere română. (Vezi: articolul meu în Revista generală a învățămîntului: *Era nouă*).

Din ultimul raport al consiliului școlar de țară asupra stării școalelor primare din Bucovina trebuie să cităm încă cite-va date, cari ne înfățișează starea actuală a școlilor noastre primare :

Districte școlare	Numărul școlilor	Comune politice	cu școli de clase						Numărul claselor
			1	2	3	4	5	6	
Cernăuț-oraș	19	1	1	2	—	5	5	6	141
Cernăuț-jar	54	42	8	9	3	9	16	9	235
Gura-Humor	46	32	6	12	2	4	9	13	187
Cimpulung	50	29	21	8	8	6	3	4	133
Coțman	29	24	6	5	6	8	4	—	93
Rădăuț	40	28	2	8	4	8	13	5	183
Siret	37	39	9	8	5	9	3	3	123
Storojineț	42	27	9	15	7	5	3	3	121
Suceava	34	41	5	10	6	9	—	4	126
Vascăuți	31	17	11	7	4	5	4	—	77
Vijnița	39	27	19	11	1	2	4	2	91
Zastavna	35	29	8	7	7	7	5	1	103
	456	336	105	102	53	77	69	50	1618

Din acest tablou rezultă că districtul Gura-Humorului e unul dintre cele mai înaintate pe acest teren. Districtul acesta cu 32 de comune are 46 școli cu 187 clase; 13 școli din aceste 46, sînt școli de 6 clase, cei dintrîi district în această privință în toată Bucovina. Și cine cunoaște școlile acestui district și afară de datele statistice, adică edificiile și viața învățătorească, va recunoaște că e cel mai înaintat district din Bucovina. Meritul îi revine excelentului inspector districtual *Dolinschi*, care muncește cu mult zel. Asupra limbii de propunere în școlile din Bucovina ne putem informa din următoarea tabelă, din care reiese că Românii au cu 35 de școli mai puține decît Rutenii. Tot din acest tablou se va vedea babilonia de limbi ce domnește la școlile din Bucovina :

Limba de propunere

Districtul	românească	român	rutean	polon	maghiar	românească-român	românească-polon	român	rutean	maghiar	românească și polon	rutean	polon	românească rom. rut.	românească rut. polon	românească rom. rut. polon
Cernăuț-oraș	13	2	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Cernăuț-jur	5	12	31	—	—	2	2	1	—	—	—	—	—	1	—	—
Gura-Humor	9	29	1	3	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Cîmpulung	10	25	8	—	—	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Coțman	3	—	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Radăuț	5	23	6	—	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Siret	5	13	14	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1
Storojineț	4	21	10	1	—	3	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—
Suceava	4	25	2	—	—	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Vășcăuți	4	—	25	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vijmața	7	—	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zaslavna	3	—	30	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total :	72	150	185	8	4	21	4	3	1	—	—	—	—	5	2	1

Din această tabelă se poate constata nu numai numărul mult mai mic al școlilor primare cu limba de propunere română, dară și cât de puțin unitar e teritoriul Românilor față de cel rutean, care e mult mai compact și cât de slab sîntem noi în districtele mixte ca în districtul Cernăuțului și Siretului.

În sfîrșit mai înduc o tabelă statistică din care se poate vedea numărul copiilor obligați să cerceteze școala și a acelor ce au cercetat de facto, totodată și numărul copiilor cari cercetează școlile romine :

	Numărul copiilor obligați să cerce- teze școala	Copii cari cer- cețeau școala	Numărul copiilor, cari cercetează școli cu limba de propunere										
			neamțască	română	rașeană	șimonei	șimoneșean	română șimoneșeană	șimoneșeană rutenă	română șimoneșeană	română maghiară	neamțască rutenă	neamțască rutenă
Cernăuț (oraș)	9603	6807	5906	220	—	—	—	387	182	—	—	—	840
Cernăuț (jur)	14927	12678	544	2907	7568	—	—	925	977	73	—	86	—
Gura-Hum.	9985	9730	1937	6980	59	322	135	613	—	—	—	—	205
Cimpulung	7764	7298	1294	2913	761	—	—	2322	128	—	—	—	—
Coțman	6208	5624	214	—	5578	—	—	—	—	—	—	—	—
Rădăuț	13163	11202	920	6920	843	—	359	2374	—	—	—	—	—
Siret	8650	7690	682	1999	2805	—	1132	—	—	—	—	1200	—
Storojineț	8567	7236	582	3264	1485	92	—	848	—	124	—	993	—
Suceava	8706	7503	1496	4945	387	—	—	882	231	—	73	—	—
Văscăuț	5744	4779	369	—	4355	133	—	—	—	—	—	—	—
Vijiniță	7316	5010	1233	—	3950	—	—	—	—	—	—	—	—
Zastana	7272	6104	139	—	5998	72	—	—	—	—	—	—	—
	107905	91661	15316	30148	33789	619	1626	7851	1508	197	73	2279	545

Tabela aceasta ne arată că cercetarea cea mai regulată e tot în districtul Gureli-Humoruului unde din 9985 copii obligați a cerceta școala, au cercetat 9730, deci n'au cercetat-o numai 255.

Dacă în toată țara s'ar putea constata aceeași cercetare, atunci ar fi o stare ideală. Se poate vedea însă că un inspector conștincios poate face direct minuni.